

Buda Attila

Thimár Attila „*Budának szemtanúja vagyok*”. Tanulmányok Ottlik prózájáról című kötetéről

A kötet szerzőjének évek óta jelentős szerepe van Ottlik Géza emlékezte fenn tartásában az általa kitalált emléknapok sorozatával, amelyeken emléktábla-koszorúzás, valamint az íróhoz kötődő előadások, beszélgetések szerepelnek. Utóbbiak kibővítik a recepciót is, helyt adnak a vele foglalkozó kutatók tapasztalatcseréjének, és célul tűzik ki a fiatalok, egyetemisták megnyerését. Thimár Attila a változatos programok mellé az elmúlt évben megjelentette tanulmánykötetét is, amelyben a legutóbbi időszak Ottlikkel kapcsolatos írásait gyűjtötte egybe.

Bár terjedelmére nézve viszonylag vékony kötet született, kérdésfeltevései fontossá teszik. Ez a hét írás és egy párbeszédés vallomás ugyanis nem kiszakítva, valamilyen példának tétélezve vizsgálja Ottlik életművét – ami a befogadást végigkíséri –, hanem éppen ellenkezőleg, a múlt század hetvenes éveitől napjainkig tartó folyamatok részeként, attól kezdve, amikor egyáltalán megjelentek a recepció első értékelhető darabjai. Ahogy a szerző írja: „Már életében kultuszeremtő akciókkal vette őt körül a következő nemzedék, másrészt viszont haláláig úgy érezte, hogy nem kapta meg az elismerést, megbecsülést, ami járt volna neki itthon.” Igen, a publikum, az olvasók, a kortársak hasonló, egyszerre érvényesülő elismerése és tartózkodása Nemes Nagy Ágnes és Pilinszky János életművét is kísérte, s csak alátámasztja azt a konklúziót, hogy az írói-költői teljesítmény megítélésébe, elfogadásába vagy elutasításába a nyilvánvaló művészi értékeken túli körülmények is bejátszottak – tulajdonképpen az író egész életében és még azt követően is.

Nemes Nagy Ágnest és Ottlik Gézákat hosszú családi barátság kapcsolta össze. Ismeretségük a negyvenes évek közepén keletkezett, s ennek az évtizednek a végétől a közös alkotói sors is egymáshoz fűzte őket. Lengyel Balázzsal együtt tagjai voltak a Rónay-asztalnak, s az Ottlik-Debreczeni házaspárt többször meglátogatták Gödöllőn is. A Nemes Nagy-hagyatékban található kéziratos füzetek azt mutatják, hogy a költő és a prózaíró hosszú telefonbeszélgetéseket folytatott aktualitásokról és a szakma dolgairól is. Volt idejük és alkalmuk tehát egymás nagyszerűségével és esendőségeivel találkozni. És utóbbiakra nem ok nélkül, de túlozva reagálni. A költő véleménye a prózaíró versolvasásáról nyilvánvalóan két különböző megközelítés lenyomata, amely részben magára a versre, másodsorban pedig a valóság költői teljesítmény általi megragadására vonatkozik. Thimár Attila *Ottlik és a csillagok* című kötetkezdő írásában mintegy tézisként idézi Nemes Nagy Ágnesnek Ottlik versolvasással kapcsolatos véleményét, hogy azt egybeolvassa Ottlik saját szavaival, elmélkedésével a próza és a vers műformájáról, meg Kosztolányi Dezső *Hajnali részegség* című verséről. És kimondva, kimondatlanul, ha nem is cáfolja a költői véleményt, de bemutatja Ottlik Gézának a versértéssel kapcsolatos reflexióit. Azt, amilyen eltéréssel

rezonál a költő és a prózaíró a versbeszédre, nem csak Nemes Nagy Ágnesére, hanem általánosságban is. Ezt a témakört folytatja tovább, sokkal szélesebb kitekintéssel az *Ottlík és a vers* című tanulmány is. Felütése Ottlík Géza és Tandori Dezső szellemi kapcsolatával kezdődik, hogy aztán a szerző kitérjen műfaji kérdésekre, Ottlík prózájának értelmezésére, a 'költő' és a 'vers' fogalmának ottlíki összetevőire, nem csupán saját, hanem általa fordított műveiben is.

Hasonlóan érdekes az *Ottlík prózafelfogása* című írás, amelynek kiindulópontja az Ottlík-recepció ritmikus mivoltának rögzítése. Eközben felvetődik, hogy vajon mi az oka Tandori Dezső hiányának e munkákban, noha ő már a hetvenes évek közepén írt Ottlíkról, s azt követően is hosszabb, feldolgozó írásokkal, tanulmányokkal segítette az újraolvasást és újraértelmezést. Thimár Attila láttelepe és magyarázata egyrészt a Tandori-írásokat a kor kontextusába helyező értelmezésével helyükre teszi, másrészt azonban ezeknek az általános felfogással és módszerrel szembemenő felfogását regisztrálja, s a nyelvhasználat, a stílus, a személyesség, vagyis a szokatlan őszinteség, szókimondás következtében az irodalmi közbeszédrel folytatott kudarcos párbeszéd példajaként jellemzi. Kölcsönösen nem tudnak és nem is akarnak mit kezdeni egymással: a szaktudomány, a kritika és az eltérő értékítélet. Ennyiben (is) rokona Tandori Dezső az újholdasoknak, az ő eltérésüknek a kánontól, és a kánon visszavágásának.

Átfogó, sok fontos kérdésre kitérő tanulmány szól az Ottlík-recepcióról, pontosabban annak az 1990 utáni időszakáról. Ottlík halálának éve a hazai belpolitikában is váratlan változásokat hozott, Thimár Attila ezek fényében is vizsgálja az értelmezést. Ottlík a rendszerváltás utáni években korosztályának alkotóival együtt a félmúltba került, még nem klasszicizálódott, de már nem volt lehetősége személyiségével, műveivel befolyásolni az értelmezést. Ebből a szempontból vizsgálja a szerző Szegedy-Maszák Mihály monográfiáját, mint a váltás utáni első önálló művet, illetve a nyomában született, megállapításait erősítő vagy ellenpontosító tanulmányokat, köteteket. A félmúlt értelmezésének egyik nehézsége az is, hogy a (végre) megjelent kritikai irányzatok (egyelőre) nem tudnak pontos és megbízható kulcsot a nem fogalmaik szerint készült Ottlík-írásokhoz. A hagyatékban az Ottlík halála után megjelentetett művek mellett található még magánjellegű és személyes dokumentumok is, Thimár Attila ezekkel kapcsolatban megjegyzi, hogy ezek publikálása kérdéses lehet. Ami a szépirodalmi jellegű töredékeket, változatokat illeti, egészen biztos, hogy igaza van. Amennyiben viszont ezek között az író társakkal kapcsolatos, rájuk vonatkozó, nem szépirodalmi, inkább dokumentum jellegű írások – például levelezés – is találhatóak, azokkal kapcsolatban mégis érdemes gondolkodni a feldolgozáson, publikáláson, mivel azok mások életművére vonatkozóan tartalmazhatnak fontos adalékokat, feltételezve például Ottlík helyzetét az újholdasok, a hatvanas-nyolcvanas évek írói között. Ide kapcsolódik *Az életrajz fogságában* című írás is, ami önmagában bizonyítja a kölcsönös írói hagyatékok feltárásának szükségességét. Ottlík életrajzi adatai hiányosak – de a vele kapcsolatba került írók kiadatlan kéziratának tartalma segíthet azok megszüntetésében. Nagy felelősség nyugszik tehát a jogtulajdonosok vállán, tegyék lehetővé a kéziratok, iratok és más dokumentumok tanulmányozását, akár digitális másolatok készítését, valamint feldolgozását, magával a hagyatékkal pedig ezután bánjanak úgy, ahogy nekik anyagilag legjobban megfelel.

A kötet egy fiktív párbeszédrel zárul, amely a Pest és Buda közötti élettempó-különbséggel kezdődik, és természetesen Ottlík *Buda* című posztumusz regényére, megírásával kapcsolatos felfogására, majd más prózai műveire fordul: a kezdeti, elismertség miatti sértettségre, párhuzamosan a mûgondra, befejezettség és befejezhetetlenség jelenlétére, a regény műfajának tágítására, az elidegenítés eszközeire, a megfogalmazás és ábrázolás különböző kérdéseire. Az A és B közötti beszélgetés nem kerüli ki a kritika, a közlésre vonatkozó író szándék és az olvasóközönség fontos kérdéseit sem, egyet lehet érteni a szerző konklúziójával: „Nem kell rohanni a publikálással, és évente feltétlen és mindenáron kiadni egy könyvet, pusztán azért, mert a könyvpiaci mechanizmusok így kívánják. [...] Ottlík nem sietett a publikálással, s ez még akkor is a *Buda* hasznára vált, ha nem fejezte be életében a művet.” A tanulmányok írója a fülszöveg szerint Ottlík írásművészetének elkötelezettje, sokszínű kötete emiatt is bizonyos szempontból összefoglaló és új viszonyulások kiindulópontja lehet.

(*Holnap Kiadó, 2015*)